

homokpusztái alkalmasak lettek a művelésre. Az akácfa a futóhomok megkötő növénye. Májusban lombosodik. Levelei páratlanul szárnyasak; az egyes levélkék tojásalakuak, épszélűek. A közös levélnyél tövén levő két pálhalevél szúrós tövissé alakult át (pálhatövis). Ezek védik az ágat és a fiatal leveleket. Forró napsütésben a levelek éleikkel a nap felé fordulnak. Így védekeznek a túlságos felmelegedés ellen. (Hát éjjel?)

Virágainak szerkezete megegyezik a babéval. (Pillangós virág.)

Illatos virágai lecsüngő fürtöt alkotnak. Virágaiból izasztó teát főznek. A porzók tövében méz gyűlik meg, azért a méhek sűrűn látogatják. Termése lapos, barna hüvely. Kemény és szívós fáját tüzelőnek és szerszámfának (karófa, kocsirúd stb.) használják.

Az orgonafa az udvar és kert egyik legszebb díszé. Többnyire cserje alakban látható, de fának is nevelik s akkor öthat méter magasra is megnő. Májusban virágzik. Szívalakú levelei bőrneműek és keresztben átellenesek. Lilaszínű virágai összetett fürtöt alkotnak és kellemes illatot árasztanak. Van fehér orgona is.

Eredeti hazája Perzsia.

III. Összefoglalás. Vezérszavak alapján.

Ének: Tele van a város akácfavirággal...

1942. április 4. hete.

Földrajz.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Erdély összefoglalása.

Nevelési cél: Hazánk délkeleti részének megszerettetése.

Szemléltetés: Térképen, képek bemutatása. Táblai rajz.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A legutóbb tanult tájegység felhívítása és számonkérése.

b) Áthajlás. Eddig a Délkeleti-Felföld egyes vidékeit jár-tuk be és ismertük meg. Emelkedjünk most a magasba, mint a madár vagy a repülőgép, s tekintsünk végig az egész Erdélyen. Nézzük meg, hogyan látjuk így, mit látunk az egész tájon?

c) Célkitűzés. Ma az Erdélyről tanultakat foglaljuk össze.

II. *Tárgyalás.* A Délkeleti-Felvidék, vagy Erdély a Magyar-medence legnagyobb hegyvidéke (80.000 négyzetkilométer.) Meddig terjed? (A Marostól az Aldunáig és az Alföldtől keletre az ország határáig.) Mit találunk belsejében? (Az Erdélyi-medencét.) Milyen hegyvonulatok szegélyezik ezt? (A Keleti-Kárpátok, Déli-Kárpátok és a Keleti Sziget-hegység.) Miről nevezetesek a Keleti- és a Déli-Kárpátok? (Hazánk legmagasabb hegyláncai: 2000–2500 m.)

Melyek a Keleti-Kárpátok hegyvonulatai? Részei? So-

roljuk fel medencéit, a legfontosabb szorosokat és hágókat? Mi a különbség a hágó és szoros között? Miben különbözik tőle az Erdélyi Havasok felépítése? Melyek hegyláncai, hegytömegei? Mi a különbség a kettő között? Hol van hazánk leghatalmasabb hegylánc? Szorosai merre nyitnak útát?

Soroljuk fel a Keleti-Szigethegység részeit? Hol van az Erdélyi-Karszt? Milyen hegyek tartoznak az Erdélyi vulkánvonalathoz? Erdély három nagy folyója mely hegyvidékeken nyit kaput? Az Erdélyi-medence miért magasabb, mint a két Alföld? Melyek részei? Merre nyílt és merre zárt Erdély?

A felvidék vizei melyek nyugatra, a Tiszába? (Szamos, Körösök, Maros). Melyek délre, a Dunába? (Olt, Zsil, Cserna, Karas, Temes.) Valamennyi min hagyja el a hegyvidéket? (Szorosokon.) Melyek legnagyobb folyói? (Szamos, Maros és az Olt.) Melyik hegyvidék vizeit gyűjtik össze e folyók? (A Szamos Erdély északi részének, a Maros a medencének, az Olt a hegyvidék déli részének vizeit gyűjti egybe.) Melyik a főfolyója? (Maros.) Mégis minden folyóvizét melyik egyetlen folyó viszi a tengerbe? (A Duna.) Mit tudunk az Al-Dunáról? Európa egyik legszebb keresztvölgye — 130 km hosszú — szabályozása Magyarországnak sok millió pengőjébe került. Mely folyók okoznak áradásaikkal sok kárt? (A Maros és a Küküllők.) Kihasználják-e a folyókban rejlő nagy vízierőt mindenhol? (Csak részben.) Mire használják ki? (Fűrészmalmok, érczúzó és villamosművek hajtására.) Hol vannak Erdély édesvízi tavai? (A Mezősége: halastavak.) Hol sóstavai? (A medence szélén: Dés, Kolozs, Torda, Vízakna, Szováta). Hol vannak hegyitavak: tengerszemek? (A havasokban.)

Milyen a felvidék éghajlata? (Szárazföldi, mert hőmérséklete igen szélsőséges: 71 fok Celsius.) Hol legtöbb a csapadék? (A nyugati részen: 1200 mm.) Mennyi a csapadék a medencében? (500—600 mm.) Gyakori a nyári szárazság. Milyen a termőföldje? (Sötét agyag és öntéstalaj. Terméketlen a sósagyag és szikla.) Hol van legtermékenyebb vidéke? (A medencék és a Barcaság.) Kik művelik legjobban a földjüket? (A szászok, legkevésbé az oláhok.) Mik főterményei? (Tengeri és búza.) Mi itt a lakosságnak a tengeri? (Néptáplálék.) Különösen mely népeknek? (Székely és oláh.) Milyen gyümölcse van a medencének? (Alma, körte, szilva, dió.) Mi terem a Küküllők mentén? (Szőlő.) A Hegyalján? (Szintén szőlő.) Mi van itt legtöbb az országban? (Erdő.) Hol van a tölgy, bükk és fenyő magassági határa? (A tölgyé 600—700 m, a bükké 1100 m-ig, a fenyőké 1600 m-ig.) Melyik vidéke fátlan? (A Mezőség.)

Mit tenyésztenek legtöbbet Erdélyben? (Juhot.) Miért? (Havasi legelő.) Marhavásárai is híresek. Milyen állatokat tenyésztenek még? (Kis hegyi lovakat, több bivalyt és kecskét, kevesebb sertést tartanak.)

Hegyei sok ásványkincset rejtnek. Hol bányásznak ara-

nyat? (Az Erdélyi-Érchegységben bányásszák Európában a legtöbb aranyat.) Sorolj fel aranybányákat! (Verespatak, Abrudbánya, Brád.) Hol vannak legnagyobb széntelepei? (Hunyad: Petrozsény és Krasso-Szörény vm.-ben Anina). Hol vannak hazánk legnagyobb vasbányái? (Gyalár, Vaskő, Oravica.) Hol vannak nagyobb mészkőhegyei? (Csík, Brassó és Krasso-Szörény vm.-ben.) Hol van a Magyar-medence leggazdagabb sóbányája? (Marcsujvár.) Hol vannak gipszbányái? (Kolozs vm.) Hol van földgáza? (Kissármási medencében.) Milyen ásványi kincseiről nevezetes még Erdély? (Ásványos vizei, gyógyforrásai, különösen sósfürdői: Vízakna, Szováta.)

Mit dolgoz fel gyáripára? (Nyersterményeit.) Melyek azok? (Vas, fa, só, agyag, kender, gyapjú.) Fejlettek ezek? (Nem annyira, mint északnyugaton.) Melyik vidék a legiparosabb? (A szász.) Hol van legnagyobb vasgyára? (Resicabányán.) Hol van legnagyobb faipara? (Általában a hegyekben, de első a székelyföldön és Petrozsény vidékén.) Hol vannak nagyobb papirosgyárai? (Péterfalva, Zernyest.) Mit használnak a papirosgyártásra? (Fenyőt.) Hol van gyapjúipara? (Brassó, Nagydísznód.) Pamut-, kender- és lenszövőipara hol fejlett? (A szászoknál és a Marcstól délre.) Melyek háziiparai? (Fazekasság, fafaragás, halina- és pokróc-szövés: székelyek, szóttesek: székely és oláh nők; varrottas és himzés: Kalotaszeg, Torockó.)

Milyen népsűrűsége? (Az országban a legritkább.) Hol élnek a székelyek? (Négy vármegyében: Csík, Háromszék, Maros-Torda és Gyergyóban.) Hol élnek a szászok? (Délkeleten (Szeben, Fogaras, Brassó.) Hol laknak a magyarok és szászok? (Városokban.) Az oláhok? (Kis falvakban és hegyi irtásokban szétszórta.) Miből építik házaikat a székelyek és oláhok? (Fából.) A magyarok és szászok? (kőből és téglából.)

Mit használnak fel a vasútak? (Folyóvölgyeket, hágókat és szorcsokat.) Milyen vasútvonalak jönnek az Alföldre? (Nagykároly, Nagyvárad, Arad és Temesvár.) Romániába? (Orsova, Brassó, Gyimesbükk.)

Milyenek városai? (Nem nagyok, 10–60 ezer lakossal.) Melyek peremvárosok? (Kolozsvár, Dés, Torda, Nagyenyed, Gyulafehérvár, Nagyszeben, Székelyudvarhely, Szászrégen, Beszterce.) Melyek a bányavárosok? (Abrudbánya, Verespatak, Zalatna, Brád, Kőrösbánya. Nagyág: arany; Désakna, Marcsujvár, Vízakna, Parajd: sóbányák; Petrozsény, Stájerlak-anina: szén; Gyalár, Resicabánya, Oravicabánya: vasbányák.) Mezőgazdasági városok? (Marosvásárhely, Zilah, Erzsébetváros.) Iparvárosok? (Brassó, Nagyszeben.) Fürdővárosok? (Herkulesfürdő, Tusnád, Borszék, Szováta, Vízakna.)

III. Összefoglalás. Vezérszavak alapján: hegyei, vizei, növényei, állatai, ásványai, vasútjai, átjárói, lakossága, városai.